

ВСТУП

Одержання високих фінансових результатів є основною метою діяльності кожного господарюючого суб'єкта. У фінансових результатах знаходять пряме відображення всі сторони діяльності підприємства: рівень його технології та організації виробництва, ефективність системи управління, контролю за рівнем витрат та рівнем реалізаційних цін, особливості господарського механізму та державне регулювання розвитку певної галузі, виходячи з її значення для розвитку економіки країни.

Вивченню прибутковості як економічної категорії та показника фінансово-господарської діяльності підприємств, проблемам аналізу фінансових результатів присвячено чимало наукових досліджень. Суттєвий внесок у розробку теоретичних засад та методологічних підходів до вирішення цієї проблеми зробили такі вчені-економісти, як Білуха М.Т., Бланк І.А., Брадул О.М., Бутинець Ф.Ф., Валусєв Б.І., Голов С.Ф., Гушко С.В., Мец В.О., Митрофанов Г.В., Мних Є. В., Нападєвська Л.В., Свідєрський Є. І., Сопко В.В., Ткаченко Н.М., Чумаченко М.Г. та інші. Заслужують на увагу праці таких російських та іноземних авторів, як Брігхем Є., Глен А. Вєлш, Дєнієл Г. Шорт, Ентоні Р., Рис Дж., Сайфулін Р.С., Стоянова Є.С., Хорнгрен Ч., Фостер Дж., Шєремет А.Д. та інші.

Хоча існує велика кількість трактувань прибутковості, є потреба у внесенні чіткості у визначення економічної сутності цієї категорії. Особливо це потрібно в умовах ринкової економіки. До цього питання аналізу фінансових результатів розглядали, зазвичай, з позиції виконання плану, проте не враховувалася методика комплексного управління. У зв'язку з цим викликають зацікавленість роботи зарубіжних авторів.

Водночас, у теорії та практиці аналізу фінансових результатів є низка невирішених питань. Так, методика, запропонована вітчизняними та зарубіжними авторами, не є адаптованою до умов національної економіки України. Крім того, не пропонується комплексу показників для оцінювання

фінансових результатів за центрами прибутковості. Звичайно, Україна, як самостійна держава, не може повторити за короткий час той шлях, що пройшли країни з ринковою економікою. Вона може тільки використати визначні дослідження, обравши свій шлях становлення ринкових відносин з урахуванням національних, політичних, економічних, географічних та інших особливостей свого історичного розвитку.

Прийняття нових законодавчих актів, що регулюють діяльність підприємств, банків, інвесторів, визнання банкрутства, зміни системи оподаткування, перехід до нових форм бухгалтерської звітності потребують залучення нових показників, форм та методик аналізу, які дадуть змогу об'єктивно оцінити фінансові результати діяльності підприємств. Для ефективності проведення такого аналізу пропонується економічні та фінансові показники об'єднати в комплекс показників, що характеризують прибутковість діяльності, та впроваджувати його «від загального до особистого», що дасть змогу виявити вплив як перших, так і других показників на фінансовий результат діяльності підприємств.

З огляду на це актуальним є комплекс питань методології, методики та організації економічного і фінансового аналізу як інструментів управління та забезпечення збалансованого фінансового розвитку на рівні підприємства, що відповідає умовам та вимогам ринкової самостійності. Актуальність перелічених аспектів дослідження аналізу фінансових результатів підприємств, недостатня їх теоретична та практична розробка зумовили вибір теми бакалаврської роботи.

Мета роботи: проаналізувати результати фінансової діяльності ЦЛ КВПіА за 2005 – 2009 рр., з'ясувати, які фактори вплинули на їх зміни і які наслідки це мало для підприємства, розробити заходи щодо покращення результатів фінансової діяльності, використовуючи багатофакторну економіко-математичну модель прогнозу суми чистого прибутку.

Бакалаврська робота складається з вступу, двох розділів та додатків. У першому розділі роботи наведені теоретичні принципи теми, основні поняття

та необхідність аналізу результатів фінансової діяльності. В другому розділі проводимо аналіз фінансових результатів ЦЛ КВПіА за 2005 – 2009 рр., а саме: визначаємо склад та динаміку прибутку підприємства; оцінюємо фінансові результати від реалізації продукції; аналізуємо показники рентабельності ЦЛ КВПіА та на основі проведених досліджень розробимо багатофакторну економіко – математичну модель прогнозу рівня чистого прибутку підприємства для визначення доцільності впровадження заходів покращення результатів фінансової діяльності підприємства, використовуючи такі джерелами інформації як Статут підприємства, ф. №1 «Баланс», ф. №2 «Звіт про фінансові результати», ф. №3 «Звіт про рух грошових коштів», ф. №4 «Звіт про власний капітал» ф. №5 «Примітки до річної фінансової звітності», дані внутрішньої управлінської звітності, а також відповідні таблиці бізнес-плану підприємства.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЯК ЦІЛ КВПіА, ТАК І НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ЦІЛОМУ

1.1 Огляд наукових праць щодо економічної сутності понять «дохід», «прибуток»

Економічна категорія «дохід» досліджується протягом багатьох століть в тісному взаємозв'язку з такими термінами як «економічна діяльність» та «прибуток» в працях А. Сміта, К. Маркса, В. Парето, Л. Вальраса, Ф. Найта та ін. Наукові надбання цих вчених (теорія відносних часток факторів виробництва в доході, теорія убиваючої дохідності, теорія граничних доходів) увійшли в «золотий фонд» постулатів економічної теорії.

А. Сміт стверджував: «Будь-яка людина, що одержує свій дохід з джерела, що належать особисто йому, повинна його отримати або від своєї праці, або від свого капіталу, або від своєї землі. Дохід, який отримують від праці, називається заробітною платою; дохід, одержаний з капіталу особою, яка особисто застосовує його для справи, називається прибутком; дохід, отриманий від капіталу особою, яка не застосовує його в діло, а позичає іншому, називається процентом, або грошовим зростанням. Він являє собою винагороду, що сплачується позичальнику кредитором за той прибуток, який він має можливість отримати за допомогою цих грошей. Частина цього прибутку, природно, належить позичальнику, який бере на себе ризик і турботи щодо залучення капіталу в справу, а частина природно належить позикодавцеві, який надає позичальнику можливість отримати прибуток. Дохід з землі називається рентою і дістається землевласнику».

У третьому томі «Капіталу» в розділі «Доходи та їх джерела» Маркс протиставляє свою трудову теорію вартості, відповідно до якої саме праця є основним джерелом усіх доходів капіталістичного суспільства, теорії трьох

факторів виробництва. Він підкреслює, що обґрунтування джерел доходів з допомогою триєдиної формули: земля - рента, капітал - прибуток, праця - заробітна плата є помилковим, оскільки не враховує того, що право привласнення визначається способом виробництва, за якого приватна форма власності зумовлює існування експлуатації найманої праці і визначає пропорції розподілу її результату (додаткової вартості) відповідно до розмірів цієї власності. Маркс указує на історичну обумовленість існуючих форм розподілу та на їхню залежність від виробництва.

На сучасному етапі досліджень категорії «дохід» акцент робиться на поглиблення теоретичних і методичних аспектів формування, розподілу і використання доходу на рівні окремих суб'єктів господарювання. Поняття «дохід підприємства» висвітлюється в наукових публікаціях багатьох сучасних дослідників, зокрема М.С. Абрютіної [1], І.О. Бланка [2], Н.М. Бондаря [3], Ф.Ф. Бутинця [4], М.І. Бухалкова [5], А.Д. Вивереця [6], В.П. Грузінова [7], В.В. Кулішова [8], Л.Г. Мельника [9], В.І. Тітова [10] та ін. Проте серед науковців не сформувався єдиної думки щодо економічної сутності цього поняття, визначення особливостей формування доходів підприємств в процесі їх операційної діяльності, класифікації цих доходів та деяких інших процесів пов'язаних з ними питань. Це зумовлює необхідність поглиблення теоретичних досліджень економічної сутності і класифікації доходів з операційної діяльності підприємств.

Підґрунтям економічного підходу щодо визначення цього поняття є термін «виручка», тобто обсяг продажу виробленої продукції (робіт, послуг). Інколи цей термін ототожнюється з поняттям «дохід підприємства». Прикладом спрощеного підходу є наступне визначення цієї категорії: «Як економічна категорія дохід (виручка) є потоком грошових коштів та інших надходжень за певний період, отриманий від продажу продукції, товарів, робіт, послуг» [4]. Ототожнення доходу підприємства тільки з виручкою від реалізації продукції практично виключає з нього такі притаманні йому елементи, як отримана орендна плата (при наданні основних засобів в

оренду), роялті (отримані підприємством платежі за використання його інноваційного або програмного продукту, торгової марки тощо), дивіденди та проценти по сформованому підприємством портфелю фінансових інвестицій у цінні папери сторонніх організацій і т. д. Очевидно, поняття «дохід підприємства» слід розглядати ширше, ніж «виручка від продажу продукції (робіт, послуг)».

Найпоширенішим серед сучасних економістів стало визначення поняття «дохід підприємства» як суми виручки від реалізації продукції і майна, а також від здійснення поза реалізованих операцій. Для прикладу такого підходу наведемо тлумачення цього поняття В. П. Грузіновим: «Дохід підприємства складається з виручки від реалізації продукції (робіт, послуг), основних засобів (зайвих) й іншого майна підприємства, а також із доходів від позареалізаційних операцій» [7]. Аналогічне визначення, що за своїм змістом не перечить поняттю «дохід підприємства», хоча характеризує далеко не всі його сторони, можна знайти і в працях інших науковців [11, 12, 13].

Економічний підхід до поняття «дохід підприємства» переважно базується на терміні «економічна вигода». Такий зміст цієї категорії визначено в Міжнародному стандарті фінансової звітності 18 «Дохід»: «Дохід - це валове надходження економічних вигод протягом певного періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників капіталу» [4]. Аналогічне поняття в Національному стандарті бухгалтерського обліку - П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» інтерпретується наступним чином: «Доходи - це збільшення економічних вигод у вигляді надходжень активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання власного капіталу за рахунок внесків учасників (власників) за звітний період» [14]. Проте визначення доходу в національному стандарті бухгалтерського обліку як збільшення економічних вигод у формі

«надходження активів або зменшення зобов'язань» піддається критиці науковців як не зовсім коректне. Очевидно слід погодитися із зауваженням, що «не кожне збільшення активів та зменшення зобов'язань характеризує момент отримання доходу. Про отримання доходу свідчить оплата рахунку, пред'явленого підприємством покупцеві його продукції (товарів, робіт, послуг). Стосовно зобов'язань підприємства, то при їх безпосередньому погашенні ніякого зростання капіталу насправді не відбувається. До зростання капіталу призводить не погашення зобов'язань, а відмова кредитора від своїх прав, тобто тоді, коли активи отримані підприємством на безоплатній основі» [12].

На відміну від широкого трактування поняття «дохід підприємства» як за економічним, так і за бухгалтерським підходом, вузьке трактування цього поняття суттєво обмежує його зміст за кількісними параметрами. Економісти, що притримуються цього підходу зводять поняття «дохід підприємства» лише до тієї частини валової виручки і результатів позареалізаційних операцій, що включає лише витрати на оплату праці та прибуток. За визначенням доходу М.С. Абрютіною: «Дохід в економічному розумінні - це завжди різниця між вартістю випуску продукції і витратами виробництва». Аналогічний зміст в це поняття вкладає і Ю.І. Продіус, який зазначає, що «валовий дохід характеризує кінцевий результат виробничої або комерційної діяльності підприємства і вираховується шляхом виключення із валової виручки та результатів позареалізаційних операцій всіх витрат на виробництво і реалізацію продукції, що входять до собівартості, крім витрат на оплату праці. Таким чином, дохід - це виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) за вирахуванням матеріальних витрат. Він являє собою грошову форму чистої продукції підприємства, тобто включає до себе оплату праці та прибуток» [15].

Результати наукових досліджень свідчать, що сучасні дослідники здебільшого розвивають теорії прибутку економістів XIX – початку XX ст., пристосовуючи їх до нових умов. З певною мірою узагальнення розмаїття

методологічних підходів до визначення сутності прибутку, на нашу думку, можна виділити такі основні теорії прибутку. Аналіз літератури запевняє, що сучасними дослідниками внесено дещо нове в ці теорії.

По-перше, все більше поширюється думка, згідно з якою для пояснення суті прибутку використовуються кілька теорій водночас. Так, відомий американський економіст П. Самуельсон трактує прибуток з позицій теорії «продуктивності капіталу», згідно з якою прибуток є результатом його функціонування; теорії «утримання» - прибуток є винагородою капіталіста за утримання від споживання та за підприємницьку активність, а згодом, теорії виробничої функції» та ін., сформульованих неокласиками та кейнсіанцями. Він зазначає, що прибуток є також функцією науково-технічного прогресу, бо в разі браку нововведень за умов статички, повної та вільної конкуренції прибуток не буде створено, власники капіталу отримають лише заробітну плату за підприємницьку діяльність та позичковий процент на капітал.

У цілому ж П. Самуельсон виділяє такі точки зору на трактування категорії «прибуток»: 1) як дохід від факторів виробництва (процент, рента, зарплата); 2) як винагорода за підприємницьку діяльність і введення технічних удосконалень; 3) як плата за ризик, невизначеність; 4) як монопольний дохід, тобто він породжується монопольним становищем [11].

По-друге, набула поширення концепція революції в доходах, яскравим представником якої є американський економіст Д. Гелбрей. Суть даної теорії полягає в тому, що в умовах, коли власники й підприємці відходять від керівництва, то управління підприємствами надається найманим менеджерам, а тому змінюється й мета підприємництва. Русійним мотивом виробництва стає не прибуток сам по собі, а задоволення потреб. На цій основі прибуток як економічна категорія зникає, відбувається вирівнювання доходів різних соціальних верств населення. Всі отримують справедливі доходи відповідно до участі кожного у виробництві [12].

По-третє, в науковій літературі має місце повернення до пояснення механізму утворення прибутку та його сутності за допомогою трудової теорії

вартості. Цю думку активно відстоює професор М. Павлишенко, що знайшло відображення в ряді його публікацій [16, 17, 18]. Вчений різко критикує ринкову концепцію утворення прибутку, адже сам по собі ні капітал, ні ризики, ні підприємницька діяльність не створюють вартості, тому найбільш правдоподібною є точка зору, що прибуток як категорія товарного виробництва є формою вираження додаткової вартості, що створюється затратами додаткової праці [18].

По-четверте, у розвинених країнах прибуток все більше стає соціальною категорією, що відображає відносини між зростаючим усупільненням засобів виробництва та суспільним характером праці. З такої точки зору, прибуток відображає приріст капіталу господарюючого суб'єкта за певний період [13]. Крім того, Т. Є. Кучеренко звертає увагу на те, що в зарубіжній та вітчизняній теорії виділяють такі концепції визнання прибутку: податкова, юридична, етична, психологічна, макроекономічна, мікроекономічна, соціально-корпоративна [19].

По-п'яте, сучасними дослідниками дещо нове внесено і в теорію чинників (факторів) виробництва, згідно з якою, прибуток є винагородою за підприємницьку діяльність, яка є певною мірою ризикованою, і передбачає застосування різних нововведень, що принаймні тимчасово дозволяє підприємцю бути своєрідним монополістом [20].

На думку деяких авторів, у сучасній економічній думці превалює погляд на прибуток як результат використання трьох факторів виробництва - праці, землі та капіталу [21, 22]. У такому контексті прибуток слід вважати результатом дії (точніше, взаємодії) факторів виробництва. Якщо підприємець не привласнює частку прибутку у вигляді підприємницького доходу, він, за словами К. Макконнелла і С. Брю «... переорієнтує свої зусилля з цього напрямку діяльності на інший, більш привабливий, або навіть відмовиться від ролі підприємця заради одержання зарплати або платні». При цьому К. Макконнелл та С. Брю зазначали, що прибуток - дохід тих, хто пропонує економіці підприємницькі здібності і стверджували, що він є

винагородою підприємця за ризик і виконання ним організаційної функції [23].

Таким чином, підсумовуючи викладене зазначимо, що переважна більшість із наведених теорій прибутку є однобічними, проте всі вони, природно, мають право на існування. Не вдаючись до дискусії стосовно того, яка ж із теорій є правильною, слід зазначити, що, відповідно до теорії чинників виробництва, різновидом якої є запропонована науковцями ННЦ ІАЕ НААНУ теорія ресурсної вартості [24], доцільно розглядати всі чинники, що залучаються до виробничого процесу - працю, землю, капітал, підприємницькі здібності та інформацію.

1.2 Фінансові результати діяльності підприємств, їх зміст і значення

У виробничо-фінансовій діяльності суб'єктів господарювання беруть участь велика кількість взаємопов'язаних організаційних, трудових, матеріальних і фінансових факторів. Мета кожного суб'єкта господарювання - якомога ефективніше використати ці фактори.

Ефективність використання факторів виробництва, зрештою, виявляється у фінансових результатах діяльності суб'єктів господарювання. Економічний підсумок виробничої діяльності суб'єктів господарювання, що виражається у вартісній (грошовій) формі, є фінансовими результатами. Фінансові результати діяльності підприємств характеризуються такими економічними показниками, як валовий і чистий дохід, прибуток. Розглянемо зміст цих показників як економічних категорій і загальний порядок розрахунку. Вироблена суб'єктами господарювання валова продукція включає вартість спожитих засобів виробництва і новостворену живою працею вартість - валовий дохід. «Валовий дохід, - писав К. Маркс, - це та частина вартості та вимірювана його частина валового продукту, яка залишається за вирахуванням частини вартості та вимірюваної його частини

всього виробленого продукту, який відшкодовує вкладений у виробництво і спожитий у ньому постійний капітал». Отже, валовий дохід - це частина вартості валової продукції за вирахуванням матеріально-грошових витрат, крім тих, що використані на оплату праці. Однак К. Маркс зазначав, що «валова виручка чи валовий продукт є весь відтворений продукт». Отже, у виручку від продажу продукції та послуг у масштабі всього народного господарства виражена вартість валового продукту, який розподіляється на фонд відшкодування спожитих засобів виробництва та новостворену вартість, тобто валовий дохід. Валовий дохід є узагальнюючим показником, який характеризує результати діяльності підприємств. Його розмір залежить від обсягу виробленої продукції та використаних на її виробництво матеріально-грошових ресурсів, крім тих, що використовуються на оплату праці. Основними факторами підвищення валового доходу є збільшення обсягу виробництва продукції та зниження матеріально-грошових витрат.

Валовий дохід, створюваний на підприємстві, є джерелом оплати праці працівників сфери матеріального виробництва і накопичень, однією з форм яких є чистий дохід.

Чистий дохід - це частина вартості продукту, яка залишається після відшкодування витрат живої і уречевленої праці. К. Маркс зазначав: «Чистий же дохід є додаткова вартість, отже - додатковий продукт, який залишається за вирахуванням заробітної плати...». Таким чином, чистий дохід є додатковим продуктом, тобто це валовий дохід за вирахуванням коштів на оплату праці.

Чистий дохід, який створюється на підприємстві, поділяється на дві частини. Одна з них вилучається в дохід бюджету через механізм цін, друга залишається на підприємстві й визначається як різниця між вартістю продукції та витратами на її виробництво. Ця частина чистого доходу є чистим доходом підприємства.

Чистий дохід підприємства, у свою чергу, складається з реалізованого чистого доходу і чистого доходу, який залишається в залишках продукції,

призначеної для внутрішньогосподарського використання; чистий дохід у залишках продукції, яка використовується на внутрішньогосподарські потреби, визначається як різниця між вартістю продукції за цінами реалізації та її собівартістю.

Реалізований чистий дохід розраховується за проданою продукцією і тому тотожний прибутку підприємства, отриманого від продажу продукції. Отже, прибуток - це частина чистого доходу, одна з його форм. Визначається він у встановленому порядку. За розміром прибуток від продажу продукції, хоч і тотожний реалізованому чистому доходу, однак менший від чистого доходу підприємства на суму, що залишається в залишках продукції, використаної на внутрішньогосподарські потреби. Крім прибутку від продажу на підприємствах розраховуються прибутки від основної, інвестиційної, фінансової діяльності, позареалізаційних операцій, загальний і чистий. Кожний з наведених видів прибутку розраховується за певною схемою і має власний розмір.

Загальний прибуток - це прибуток від продажу продукції та надання послуг, реалізації інших цінностей і нематеріальних активів, інвестиційної та фінансової діяльності, скоригований на суму позареалізаційних (надзвичайних) доходів і витрат.

Чистий прибуток - це частина загального прибутку після сплати з нього відповідних податків і платежів у бюджет.

Прибуток є найважливішим показником, який узагальнено характеризує виробничо-фінансову діяльність підприємства. В отриманому прибутку відображається виконання таких важливих якісних показників, як підвищення продуктивності праці, зниження собівартості та підвищення якості продукції, використання виробничих фондів. Прибуток є основним джерелом розширення основних і оборотних фондів, дієвим фактором, який стимулює (шляхом створення та використання фондів економічного стимулювання) до досягнення якомога вищих показників виробництва, джерелом доходів державного бюджету.

1.3 Виручка, її планування і використання

Підприємство як суб'єкт господарювання для здійснення господарської діяльності повинно мати відповідні обсяги основних виробничих фондів і оборотних активів, а в їх складі - грошові кошти. Вони формуються за рахунок різних джерел. Згідно із Господарським кодексом України джерелами формування майна і коштів підприємств є грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції та інших видів діяльності; доходи від випуску і продажу цінних паперів; доходи від здачі майна в оренду; надходження від роздержавлення та приватизації власності; безкоштовні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян; кредити банків та ін. Основним видом доходів підприємств, одержаних у процесі їх виробничої діяльності, є виручка (дохід) від продажу продукції, товарів, надання послуг та інших видів діяльності. Виручка (дохід) - це сума коштів, отриманих підприємством від продажу продукції, товарів, надання послуг в оцінці за діючими цінами (тарифами), продаж продукції та надходження виручки є останньою завершальною стадією кругообігу коштів підприємства. Виручка використовується підприємствами для придбання потрібних для здійснення нового циклу виробництва сировини, матеріалів тощо, утворення амортизаційного фонду, який відображає знос основних засобів, що використовуються у процесі виробництва, оплати праці працівників, сплату податків та платежів у бюджет і централізовані позабюджетні фонди, погашення кредитів банку та відсотків за ними, сплату пені, штрафів тощо отже, виручка є основним джерелом відшкодування витрат на виробництво і продаж продукції, оплати рахунків постачальників за матеріальні цінності, сплати податків у бюджет, пені й штрафів, погашення довгострокових кредитів банку і відсотків за ними. Ураховуючи важливість виручки у складі грошових надходжень, необхідно звертати увагу на фактори її збільшення. На розмір виручки від наданих робіт, послуг впливають її обсяг, асортимент, якість, рівень цін. Так, збільшення обсягу

наданих послуг підвищеної якості сприяє збільшенню обсягу виручки, оскільки надані послуги вищої якості надаються за вищими цінами. Суттєвим фактором впливу на обсяг наданих послуг є ціна. Вищі ціни сприяють збільшенню виручки, і навпаки. Так, ЦЛ КВПіА надає послуги основної діяльності (за аналізований період обсяги збільшились на 6585,3 тис. грн.) та послуги товарного характеру (збільшились на 1454,5 тис. грн).

Ціни на послуги мають бути економічно обґрунтованими, забезпечувати прибутком, що дає змогу вносити в бюджет податки і формувати внутрішні фонди коштів. Разом з тим ціни не повинні знижувати інтерес споживачів у наданих послугах. У процесі ціноутворення необхідно враховувати попит та пропозицію на послуги.

1.4 Економічний зміст прибутку і рентабельності, їх роль в умовах розвитку підприємництва

Прибуток є економічною категорією. Суть його в багатьох літературних джерелах зводиться до того, що це частина вартості додаткового продукту, додатковий продукт, виражений у коштах, частина чистого доходу, одна з його форм тощо.

Прибуток як економічна категорія є грошовим вираженням вартості реалізованого чистого доходу, основною формою грошових накопичень суб'єктів господарювання. Він характеризує дохідність підприємства, окупність вкладених витрат і використаного майна в результаті здійснення відповідних заходів.

Сума отриманого прибутку - це показник, який характеризує результативність діяльності підприємства, тобто є фінансовим результатом його підприємницької діяльності.

У Господарському кодексі України зазначається, що прибуток є основним узагальнюючим показником фінансових результатів господарської діяльності підприємств. Підприємство здійснює виробничу, науково-

дослідну і комерційну діяльність з метою отримання відповідного результату.

Прибуток - одне з основних джерел фінансових ресурсів підприємств, формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. За рахунок прибутку формуються в значному обсязі бюджетні ресурси держави, здійснюється фінансування розширення підприємств, соціально-культурних заходів, матеріальне стимулювання працівників тощо. У цьому зв'язку в отриманні прибутку мають бути зацікавлені не тільки трудові колективи підприємств, а й держава.

Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності суб'єктів господарювання формується в результаті взаємодії багатьох компонентів як з позитивним, так і негативним значенням. Загальний прибуток підприємства - це кінцевий результат діяльності підприємства.

Основною складовою загального прибутку є прибуток від реалізації товарної продукції. На його величину впливають як чинники, що не залежать від діяльності підприємства (зміни державних регулюючих цін, природні, транспортні умови тощо), так і ті, що належать до компетенції підприємств. Серед чинників, які впливають на величину прибутку від реалізації товарної продукції і належать до компетенції підприємства, найважливішим є зміна обсягу виробництва і реалізації продукції. Що більший обсяг реалізації продукції, то, зрештою, більший прибуток отримає підприємство і навпаки. Зміни прибутку залежно від цього фактора за інших рівних умов прямо пропорційні.

Істотним чинником, що впливає на величину прибутку від продажу товарної продукції, є зміна собівартості продукції. На противагу прямо пропорційному зв'язку між впливом обсягу продажу товарної продукції і рівнем прибутку зв'язок між величиною прибутку і рівнем собівартості обернено пропорційний. Що нижча собівартість продукції, яка продається і визначається рівнем затрат на її виробництво і продаж, то більший прибуток, і навпаки.

Оцінювальна функція прибутку полягає в тому, що він є основним критерієм економічної ефективності виробництва і використання основних виробничих фондів. Ця функція прибутку для підприємця є дієвим засобом контролю за раціональним використанням матеріальних і трудових ресурсів.

Розглядаючи функцію як ступінь ефективності виробництва, необхідно враховувати, що прибуток не збігається зі своєю об'єктивною основою - вартістю додаткового продукту, а є її перетвореною(похідною) формою. Для підприємства прибуток означає, по-перше, надбавку до собівартості продукції, по-друге - приріст авансованої вартості.

Для підприємства економія будь-якої частини витрат виробництва (матеріальних або трудових) означає збільшення прибутку, оскільки в ньому втілюється результативність витрат як живої, так і уречевленої праці, тобто ефективність виробництва.

Стимулююча функція прибутку полягає в тому, що він є джерелом матеріального заохочення працівників, розширення виробництва і вирішення соціальних проблем на підприємствах, а також джерелом сплати прямих податків у бюджет. У цьому зв'язку в отриманні прибутку мають бути зацікавлені як держава, так і підприємства. Госпрозрахункова функція прибутку полягає в тому, що госпрозрахунок як основний метод господарювання підприємств передбачає не тільки покриття власних витрат доходами, а й отримання накопичень (прибутку) для стимулювання працівників і вирішення інших питань. В умовах ринкової економіки отримання прибутку орієнтує товаровиробника на збільшення обсягів виробництва продукції, зниження витрат на нього. Цим досягається як мета підприємництва, такі задоволення суспільних потреб.

Абсолютна величина прибутку важлива, коли йдеться про фінансові ресурси, які можуть бути використані підприємствами, суспільством. Але для характеристики ефективності господарювання цього показника недостатньо. Отже, щоб оцінити результати та ефективність господарювання, ефективність використання складових процесу виробництва, за допомогою

яких отримано прибуток, його суму потрібно віднести до відповідних показників. У результаті буде одержано показник ефективності, або рентабельність.

Рентабельність - це відносний показник інтенсивності виробництва, який характеризує рівень прибутковості (окупності) відповідних складових процесу виробництва або сукупних витрат підприємства. У практиці господарювання розраховуються показники рентабельності продукції, виробництва, виробничих фондів та рентабельність продукції можна розрахувати як за всією реалізованою продукцією, так і за окремими її видами.

Показники рентабельності можна об'єднати в кілька груп:

1) показники, що базуються на витратному підході (рентабельності продукції, рентабельність операційної діяльності, рентабельність інвестиційної діяльності та окремих інвестиційних проектів, рентабельність звичайної діяльності);

2) показники, що характеризують прибутковість продажів (валова рентабельність) продажів і чиста рентабельність продажів);

3) показники, в основі яких лежить ресурсний підхід (рентабельність сукупних активів або загальна рентабельність, рентабельність операційного капіталу, рентабельність основного капіталу, рентабельність оборотного капіталу, рентабельність власного капіталу і ін.).

Рентабельність продукції обчислюють як відношення прибутку від реалізації до виплати процентів і податків до суми витрат на реалізовану продукцію.

Вона показує, скільки прибутку має підприємство з кожної гривні, витраченої на виробництво і реалізацію продукції. Її можна розрахувати в цілому по підприємству, по окремих його сегментах і за видами продукції.

Рентабельність операційної діяльності розраховують в цілому по підприємству як відношення бруто-прибутку від операційної діяльності до

виплати процентів і податків до загальної суми витрат на операційну діяльність.

Цей показник характеризує окупність витрат в операційній діяльності, Він повніше від попереднього показника відображає результати роботи підприємства, оскільки при його розрахунку враховуються не лише реалізаційні, а й позареалізаційні результати, що належать до основної діяльності.

Рентабельність продажів (обороту), або комерційну маржу, розраховують діленням прибутку від реалізації продукції, робіт і послуг на суму отриманого чистого доходу (ЧД). Характеризує ефективність виробничої і комерційної діяльності підприємства. Цей показник розраховують у цілому по підприємству і за окремими видами продукції.

Рентабельність (дохідність) операційного капіталу обчислюється відношенням прибутку від операційної діяльності до виплати процентів і податків до середньорічної суми операційного капіталу (ОК). Характеризує дохідність капіталу, задіяного в основній діяльності (постачання, виробництво та збут продукції).

Рівень рентабельності продукції (коефіцієнт окупності витрат), розрахований по підприємству, залежить від трьох основних факторів першого порядку: зміни структури реалізованої продукції, її собівартості і середніх цін реалізації.

1.5 Планування прибутку

Прибуток, який є основним фінансовим показником і результатом підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, забезпечує потреби у фінансових ресурсах не тільки самих підприємств, а держави загалом. Тому для ефективного ведення господарства підприємства в умовах ринку повинні планувати прибуток. Планування прибутку є складовою фінансового планування і найважливішим аспектом фінансово-економічної діяльності

підприємств. Від достовірності визначеного планового прибутку залежить ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства. Розрахунок планового прибутку має бути економічно обґрунтований, що дасть змогу здійснювати своєчасне і повне фінансування інвестицій, приросту власних оборотних активів, своєчасні розрахунки з бюджетом за податками тощо.

Прибуток планується окремо з кожного виду діяльності підприємства: від продажу товарної продукції; іншої продукції та послуг нетоварного характеру; продажу основних фондів, іншого майна і нематеріальних активів; від позареалізаційних доходів і витрат. Основними методами планування прибутку від продажу товарної продукції є метод прямого рахунку і аналітичний. Основою розрахунку прибутку є обсяг виробничої програми, який базується на замовленнях споживачів і господарських договорах.

Найпоширенішим методом планування прибутку від продажу товарної продукції є метод прямого рахунку. Суть його полягає в тому, що прибуток визначається як різниця між виручкою від продажу товарної продукції (доходом) за вирахуванням податку на додану вартість та акцизів і її собівартістю. У цьому разі прибуток визначається за кожним видом (асортиментом) продукції, що продається, як різниця між її вартістю в цінах продажу (без ПДВ, акцизів тощо) і собівартістю. Складаючи прибутки з усіх видів (асортиментів) проданої продукції, отримують загальний підсумковий прибуток від продажу товарної продукції запланованого періоду. Для отримання загального підсумкового прибутку до розрахованого прибутку від продажу товарної продукції запланованого року додають прибуток у залишках продукції, не проданої на початок запланованого року, прибуток від іншого продажу (основних фондів та нематеріальних активів, операцій з цінними паперами і валютними цінностями, здача майна в оренду тощо) і коригують отриману суму прибутку на прибуток від надзвичайних подій. Така методика розрахунку прибутку застосовується при плануванні результатів від продажу товарної продукції, коли легко визначити обсяг реалізованої продукції в цінах продажу та за собівартістю. Цей метод

застосовується, як правило, якщо асортимент виготовленої продукції невеликий.

В умовах випуску широкого асортименту продукції та необхідності планування прибутку на рік і перспективу, його розрахунок на відповідним плановий період виконується аналітичним методом при цьому прибуток розраховується не за кожним видом продукції, що випускається в запланованому році, а за всією порівнюваною і не порівнюваною товарною продукцією.

Плануючи прибуток аналітичним методом, необхідно послідовно виконувати такі дії: розрахувати базову рентабельність, у відсотках як від окреслену частку від ділення очікуваної суми прибутку за звітний рік на собівартість порівнюваної товарної продукції за той самий період.

Прибуток на наступний рік планується в кінці звітного. Тому для визначення базової рентабельності використовуються звітні дані з обсягу отриманого прибутку і собівартості за 9 місяців поточного року очікувані за IV квартал цього самого року. З урахуванням визначеного рівня базової рентабельності та запланованого обсягу товарної продукції в оцінці за собівартістю базисного (звітного) року орієнтовно обчислюється прибуток запланованого року за впливу лиш одного фактора - зміни обсягу порівнюваної товарної продукції. На наступному етапі планування прибутку від продажу товарної продукції враховується вплив на нього зміни собівартості, цін, асортименту і сортності продукції. У кінцевому розрахунку планового прибутку від продажу продукції враховуються також зміни прибутку в залишках готової продукції і товарів на початок та кінець запланованого року. Вплив зміни асортименту реалізованої товарної продукції на прибуток визначається множенням питомої ваги вартості кожного виробу в загальному обсязі реалізованої порівнюваної товарної продукції на звітну (очікувану) рентабельність кожного виробу. Питома вага кожного виробу визначається діленням його вартості на загальний обсяг порівнюваної товарної продукції в оцінці за собівартістю у звітному і

запланованому роках. Сума коефіцієнтів, отриманих від перемноження питомої ваги кожного виробу навітну (очікувану) рентабельність, і становитиме середній рівень рентабельності у звітному і запланованому роках. Різниця ж можливими свідчатиме про вплив змін асортименту на плановий прибуток. Такі розрахунки виконуються у спеціальних таблицях на основі планових даних про асортимент продукції, її якість і сортність. Після встановлення впливу асортиментних змін на плановий прибуток визначають вплив на нього зміни цін. Аналітичним методом розраховується прибуток від реалізації порівнюваної товарної продукції в запланованому році. У такому самому порядку визначається прибуток від реалізації не порівнюваної товарної продукції.

Для визначення загального прибутку від продажу продукції до прибутку від продажу товарної продукції додаються (вираховуються) зміни прибутку в не реалізованих залишках готової продукції на початок і кінець запланованого року. Щоб визначити загальний сукупний прибуток по підприємству загалом, до прибутку від продажу продукції додаються прибутки від продажу послуг, основних фондів і не матеріальних активів, від операцій з цінними паперами і валютними цінностями, від здачі майна в оренду тощо, а також ураховуються надзвичайні доходи і витрати. При цьому прибуток із зазначених операцій планується, як правило, на основі прогнозів щодо виконання тих чи інших операцій. Прибуток (збиток) від надзвичайних доходів і витрат визначається, як правило, на основі їх аналізу за минулі роки. Так планується прибуток аналітичним методом. Крім розрахунку прибутку методами прямого рахунку і аналітичним, існує ще так званий метод суміщеного розрахунку, що поєднує перший і другий методи. Виходячи з цього вартість товарної продукції в цінах запланованого року і за собівартістю звітнього року визначається методом прямого рахунку, а вплив на планову суму прибутку змін собівартості, якості, асортименту, цін та інших факторів - аналітичним методом. Загалом розрахунок оптимальної

планової суми прибутку є найважливішим елементом не тільки планування, а й управління підприємницькою діяльністю суб'єктів господарювання.

1.6 Розрахунок, розподіл і використання загального та чистого прибутку

Загальний прибуток - це кінцевий фінансовий результат діяльності суб'єкта господарювання. Він синтезує фінансові результати роботи підприємства від різних видів його діяльності: основної, інвестиційної, фінансової та надзвичайних подій.

При цьому під основною діяльністю слід розуміти діяльність підприємства, пов'язану з виробництвом та реалізацією продукції, товарів, послуг. Під інвестиційною діяльністю розуміють діяльність підприємства, пов'язану з придбанням і продажем довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів. Фінансова діяльність підприємства полягає у формуванні та використанні фінансових ресурсів і спричинює зміни складу та обсягу власного і залученого капіталу.

Основний обсяг загального прибутку формується в основній діяльності, тобто від продажу виробленої продукції, виконаних робіт і наданих послуг. Цей прибуток називають валовим прибутком. Крім цього прибутку для визначення загального прибутку розраховують прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності та прибуток (збиток) від надзвичайних подій.

Валовий прибуток - це прибуток, розрахований за реалізованою продукцією як різниця між чистим доходом (виручкою без ПДВ, акцизів тощо) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Чистим доходом (виручкою) від реалізації вважається сума грошових коштів, які надійшли на підприємство від продажу (відпуску) продукції (товарів, робіт, послуг) за цінами реалізації без ПДВ та акцизного збору.

Собівартість продукції (робіт, послуг) - це виражені у грошовій формі поточні витрати підприємства на її виробництво і збут.

Прибуток від операційної (основної) діяльності підприємства визначається як сума валового прибутку та інших операційних доходів за мінусом адміністративних витрат, витрат на збут продукції, виконання робіт, надання послуг та інших операційних витрат.

При цьому до складу інших операційних доходів включаються доходи від операційної оренди активів, операційних курсових різниць, реалізації оборотних активів, відшкодування раніше списаних активів та ін.

До адміністративних належать загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства: основна та додаткова заробітна плата управлінського (керівного) персоналу з відрахуваннями на соціальне страхування; витрати на службові відрядження апарату управління підприємством; на управління основними засобами, іншими матеріальними поза оборотними активами загальногосподарського використання (амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання та ін.); витрат кадрів, та ін. Витрати на збут включають витрати, пов'язані з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг; витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції, товарів (робіт, послуг); на рекламу продукції, товарів; доставку продукції споживачам; пакувальні матеріали, які витрачаються для затарювання готової продукції; ремонт та передпродажну підготовку товарів; заробітну плату продавцям, торговельним агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут, а також витрати на відрядження цих працівників; на транспортування готової продукції, товарів; утримання основних засобів, матеріальних поза оборотних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, та ін.

До інших операційних витрат належать собівартість реалізованих виробничих запасів; сумнівні (безнадійні) борги; збитки від уцінення запасів та від операційних курсових різниць; визнані економічні санкції; відрахування для забезпечення майбутніх операційних витрат; інші витрати,

що виникають у процесі операційної діяльності підприємства, крім витрат, що включаються до собівартості продукції (робіт, послуг)прибуток від звичайної діяльності визначається як сума прибутку від операційної (основної) діяльності, доходів від участі в капіталі, фінансових та інших доходів за мінусом витрат від участі в капіталі, фінансових та інших витрат. При цьому до складу доходу від участі в капіталі включається дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані або спільні підприємства.

У складі інших фінансових доходів враховуються дивіденди, проценти та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій. До складу інших доходів включаються доходи від реалізації фінансових інвестицій та поза оборотних активів; не операційних курсових різниць та інші доходи, що виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

У фінансових витратах враховуються витрати на сплату відсотків за користування кредитами, отриманими за облігаціями, випущеними за фінансовою орендою, та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу.

У витратах від участі в капіталі враховуються збитки, спричинені інвестиціями в асоційовані або спільні підприємства. До інших витрат включаються собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; витрати від не операційних курсових різниць; уцінення фінансових інвестицій та поза оборотних активів; інші витрати, що виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

Результат (прибуток, збиток) від надзвичайних ситуацій визначається як різниця між доходами, що надійшли на відшкодування завданих стихійним лихом втрат, і збитками, спричиненими цим лихом.

При цьому у складі надзвичайних доходів враховуються страхове відшкодування, отримане за втрачене майно внаслідок стихійного лиха,

пожежі, техногенних аварій; кошти, отримані в порядку відшкодування витрат від надзвичайних ситуацій; інші доходи від надзвичайних ситуацій.

До складу надзвичайних витрат включаються невідшкодовані збитки від втрати майна в результаті стихійного лиха, пожежі, техногенних аварій; витрати на заходи з попередження стихійного лиха; збитки від інших надзвичайних операцій (подій).

Загальний прибуток - це сума прибутку від звичайної діяльності підприємства, скоригована на суму надзвичайних доходів та витрат. Схему формування загального прибутку наведено на дод. 2.

Розрахований загальний прибуток суб'єкта господарювання підлягає розподілу. При цьому повинні забезпечуватись як формування доходу держави, так і покриття потреб підприємств з розширення виробництва, матеріального стимулювання працівників і вирішення соціальних питань. Зазначимо основні принципи розподілу прибутку суб'єктів господарювання в ринкових умовах господарювання.

Прибуток між державою і підприємством як суб'єктом господарювання має розподілятися з урахуванням інтересів держави у формуванні на відповідному рівні бюджетів і зацікавленості підприємств у стимулюванні їх діяльності. Відповідна частина прибутку має вилучатися державою до бюджету у вигляді податків за твердими, невисокими ставками, встановленими державою в законодавчому порядку, розміри яких не можна змінювати довільно. Прибуток, який залишається в розпорядженні суб'єкта господарювання, має спрямовуватися передусім на нагромадження, яке забезпечуватиме подальший розвиток підприємства, а решета - на споживання для задоволення матеріальних і соціальних потреб працівників.

Згідно із Господарським кодексом України порядок використання прибутку (доходу) визначає власник (власники) підприємства або уповноважений ним орган відповідно до статуту підприємства і чинного законодавства. Виходячи з цього отриманий суб'єктами господарювання загальний прибуток використовується насамперед для сплати в бюджет

встановлених законами України податків і платежів - податку на прибуток, розрахованого згідно із Законом України про оподаткування прибутку підприємств, а також інших платежів до бюджету, які сплачуються за рахунок прибутку. Прибуток, що залишився після цього, вважається чистим прибутком підприємства і розподіляється на його розсуд. Суб'єкт господарювання самостійно визначає напрямок використання частини прибутку, яка залишилася в його розпорядженні.

При цьому порядок розподілу і використання прибутку на підприємстві фіксується в його статуті, визначається положенням, яке розроблюють відповідні економічні служби підприємства і затверджує його керівництво. Згідно із статутом підприємства можуть використовувати прибуток, який залишився в їх розпорядженні, на поповнення статутного капіталу, утворення та поповнення резервного капіталу, а також спрямовувати його на виплату дивідендів та інші цілі. Відрахування на формування фондів підприємство здійснює лише в тому разі, якщо їх створення передбачене установчими документами. Частина прибутку може залишатися нерозподіленою.

Прибуток, спрямований на поповнення статутного капіталу, може використовуватися для збільшення майна підприємства за рахунок фінансування об'єктів виробничого та невиробничого призначення, що вводяться в експлуатацію, придбання техніки, обладнання та інших основних засобів, фінансування приросту оборотних активів тощо.

За рахунок резервного капіталу покриваються невідшкодовані збитки від стихійного лиха, нестача власних оборотних активів, погашається безнадійна дебіторська заборгованість, виплачуються дивіденди за привілейованими акціями у разі відсутності прибутку тощо. При спрямуванні прибутку на розвиток виробництва за його рахунок фінансуються витрати на технічне переозброєння виробництва, освоєння нових технологій, здійснення природоохоронних заходів, нове будівництво виробничих потужностей, вдосконалення технологій і організації виробництва, поповнення власних оборотних активів, робляться внески на створення статутних капіталів інших

підприємств і утримання союзів, концернів, асоціацій, до складу яких входить підприємство, погашаються довгострокові кредити, взяті на виробничий розвиток, і відсотки за ними тощо. При спрямуванні прибутку на соціальний розвиток фінансуються витрати на будівництво житла і об'єктів культурно-побутового обслуговування, утримання будівель і споруд, призначених для культурно-освітньої і фізкультурно-оздоровчої роботи серед працівників підприємства, утримання дитячих дошкільних установ, таборів відпочинку для дітей, які перебувають на балансі підприємства, подання допомоги школам, притулкам для старих і інвалідів, відшкодування збитків житлово-комунального господарства, яке перебуває на балансі підприємства, придбання путівок у будинки відпочинку і санаторії працівникам, проведення культурно-масових і оздоровчих заходів для працівників підприємства тощо. За рахунок коштів, відрахованих від прибутку на матеріальне заохочення, виплачується винагорода працівникам за підсумками роботи за рік, одноразове заохочення працівників за якісне і своєчасне виконання особливо важливих виробничих завдань (робіт), видається матеріальна допомога робітникам і службовцям, оплачуються додаткові відпустки, виплачується допомога працівникам, що виходять на пенсію, і надбавки до пенсій пенсіонерам, що працюють, дивіденди за акціями і вкладками членів трудового колективу в майно підприємства, оплачується зменшення тривалості робочого дня для окремих категорій працівників (матерів, які годують дітей грудьми) тощо.

За рахунок прибутку, який спрямовується на інші цілі, покриваються суми штрафів і пені, які сплачуються підприємствами за порушення нормативних актів про охорону праці, навколишнього середовища, податкового законодавства за платежами до бюджету, позабюджетних і державних цільових фондів, проценти за прострочені кредити тощо. Розподіл чистого прибутку в акціонерних товариствах може мати певні особливості. Зокрема, частина прибутку може спрямовуватись у фонд дивідендів для розподілу між засновниками, акціонерами.

1.7 Загальна характеристика та тенденції розвитку паливно-енергетичного комплексу України за 2005 – 2009 рр.

Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) - це сукупність виробництв, які добувають і переробляють усі види палива, виробляють і передають електроенергію. Це - один із провідних комплексів, від рівня розвитку якого залежить стан усіх інших галузей господарства та добробут людей.

В Україні ПЕК розвивається як на власних паливних ресурсах, так і довізних (нафта, природний газ, вугілля). У структурі запасів органічного палива вугілля становить 95,4%, нафта - 2,0%, природний газ - 2,6%. Для забезпечення потреб господарства і населення України в паливі та електроенергії необхідно близько 300 млн. т умовного палива на рік (1 ту. п. дорівнює 7000 ккал, що приблизно відповідає 1 т кам'яного вугілля). За рахунок власних паливних ресурсів ці потреби задовольняються приблизно на третину.

Основні галузі ПЕК України - паливна та електроенергетична.

Паливна промисловість представлена вугільною, нафтовою і нафтопереробною, газовою, торф'яною галузями. Провідне місце серед них займає вугільна. У структурі видобутку палива в Україні на вугілля припадає майже 75%.

Вугільна промисловість базується на власних ресурсах Донецького та Львівсько-Волинського кам'яновугільних і Дніпровського буровугільного басейнів. Щорічно добувається близько 75 - 80 млн. т кам'яного і 1 - 1,5 млн. т бурого вугілля (в період економічної кризи обсяги видобутку зменшилися більше, ніж у 2 рази).

Динаміка оплати енергогенеруючих компаній за спожите вугілля за 2005 – 2009 рр. представлено на рис. 1.

Рис. 1 - Динаміка оплати енергогенеруючих компаній за спожите вугілля за 2005 – 2009 рр.

Нафтова промисловість розвивається з кінця XIX ст., а газова - з початку XX ст. У структурі видобутку палива нафта займає 5%, а газ - 19%. Останніми роками в Україні видобувається в середньому 4 млн. т нафти (10% від потреби) і 18 млрд., м³ газу (1/4). Максимальні ж показники видобутку даних видів палива були у першій половині 70-х рр. XX ст. (відповідно 13 - 14 млн. т і 61 - 69 млрд. м³). Для потреб господарства нафта завозиться з Росії, а газ - з Росії та Туркменістану. Видобуток нафти і газу здійснюється у Карпатському, Дніпровсько-Донецькому і Причорноморсько-Кримському нафтогазоносних районах. Найбільшим за видобутком є *Дніпровсько-Донецький район* (родовища нафти - Зачепилівське, Глинсько-Розбишівське, Качанівське, Лесяківське, Анастасіївське; газу - Шебелинське, Єфремівське, Хрестищенське та ж.).

Видобуток нафти з газовим конденсатом підприємства ПЕК за 2005 – 2009 рр. представлено на рис. 2.

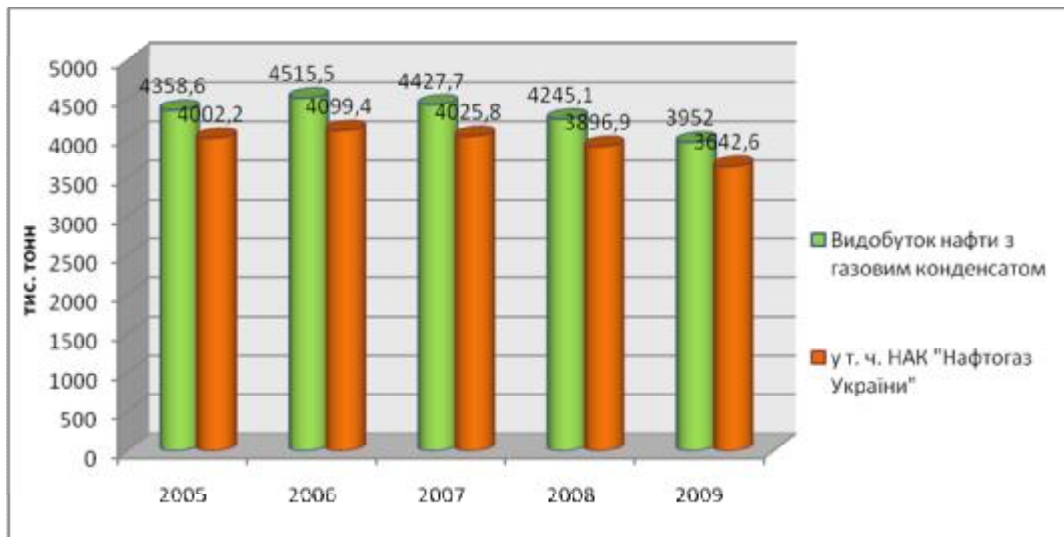

Рис. 2 - Динаміка видобутку нафти з газовим конденсатом за 2005 – 2009 рр.

Таким чином, обсяг видобутку нафти з газовим конденсатом протягом 2006 року збільшився порівняно з 2005 р. на 156,9 тис. тонн (або на 3,6 %), у тому числі збільшення обсягів видобутку підприємствами НАК «Нафтогаз України» дорівнювало 97,2 тис. тонн. Обсяги видобутку нафти з газовим конденсатом протягом 2007 р. зменшились на 87,3 тис. тонн (або на 1,9%) відповідно показника 2006 р. та дорівнюють 4 427,7 тис. тонн, у тому числі обсяги видобутку підприємствами НАК «Нафтогаз України» у порівнянні з 2006 р. зменшились на 73,3 тис. тонн (або на 1,8%) та становлять 4 025,8 тис. тонн. Обсяги видобутку нафти з газовим конденсатом протягом 12 місяців 2008 р. зменшились на 210,4 тис. тонн (або на 4,9%) відповідно аналогічного показника 2007 р. та дорівнюють 4 245,1 тис. тонн, у тому числі обсяги видобутку підприємствами НАК «Нафтогаз України» у порівнянні з показником минулого року зменшились на 30,5 тис. тонн (або на 3,2%) та становлять 3 896,9 тис. тонн. Обсяги видобутку нафти з газовим конденсатом протягом 12 місяців 2009 року зменшились на 287,9 тис. тонн (або на 6,8%) відповідно аналогічного показника 2008 р. та дорівнюють 3 952,0 тис. тонн, у тому числі обсяги видобутку підприємствами НАК «Нафтогаз України» у

порівнянні з показником минулого року зменшилися на 254,3 тис. тонн (або на 6,5%) та становлять 3 642,6 тис. тонн.

Динаміка видобутку газу підприємствами ПЕК за 2005 – 2009рр. представлено на рис. 3.

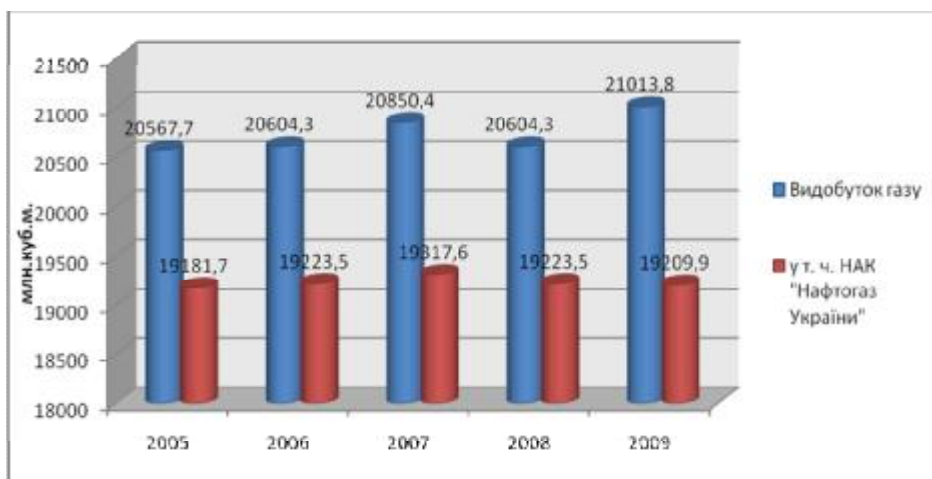

Рис. 3 - Динаміка видобутку газу підприємствами ПЕК України за 2005 – 2009 рр.

За 12 місяців 2006 року видобуток газу збільшився на 280,1 млн. куб. м (або на 1,4 %) порівняно з січнем–груднем 2005 року, у тому числі збільшення обсягу видобутку підприємствами НАК «Нафтогаз України» становило 135,0 млн. куб. м (або 0,7 %). За 2007 р. видобуток газу на 246,1 млн. куб. м менше показника 2006 р. та дорівнює 20 604,3 млн. куб. м, у тому числі обсяг видобутку газу підприємствами НАК «Нафтогаз України» зменшився на 94,1 млн. куб. м, та становить 19 223,5 млн. куб. м. За 2008 р. видобуток газу на 244,5 млн. куб. м (або на 1,2%) більше показника 2007 р. та дорівнює 21 013,8 млн. куб. м, у тому числі обсяг видобутку газу підприємствами НАК «Нафтогаз України» менше на 14,7 млн. куб. м, та становить 19 224,6 млн. куб. м. За 12 місяців 2009 року видобуток газу на 165,6 млн. куб. м (або на 0,8%) більше показника 2008 р. та дорівнює 21 181,8 млн. куб. м, у тому числі обсяг видобутку газу підприємствами НАК

«Нафтогаз України» більше на 135,5 млн. куб. м та становить 19 345,4 млн. куб. м. [25]

Потужність електростанцій - 47 млн. кВт, вони здатні виробляти приблизно 300 млрд. кВт год електроенергії (таким було виробництво у 1990 р.). У 2000 р. в країні вироблено 170 млрд. кВт-год електроенергії. Понад 1/2 всієї електроенергії виробляють теплові електростанції (ТЕС). Вони працюють на вугіллі, газі, мазуті, тому розміщуються поблизу джерел палива і споживача. Найбільші ТЕС розташовані в Донбасі (Вуглегірська, Слов'янська, Курахівська, Зуївська, Старобешівська), у Придніпров'ї (Запорізька, Криворізька, Придніпровська); в Київській (Київська, Трипільська) та Харківській (Зміївська) областях. Значну потужність мають також Ладижинська, Добротвірська, Бурштинська теплоелектростанції.

У багатьох містах і на великих підприємствах діють теплоелектроцентралі (ТЕЦ), на яких, крім електроенергії, виробляється тепла енергія, необхідна для комунальних потреб чи в технологічному процесі.

На атомних електростанціях (АЕС) виробляється майже 2/5 електроенергії країни. Всього в Україні діє 4 АЕС (Запорізька, Рівненська, Південноукраїнська, Хмельницька), на яких експлуатується 11 реакторів. У 1986р. на Чорнобильській АЕС стався вибух реактора, що вважається найбільшою техногенною катастрофою на планеті. У зв'язку з небезпечною експлуатацією ЧАЕС український уряд заклав її у грудні 2000 р. Решта АЕС потребують значних капіталовкладень для посилення безпеки експлуатації.

Гідроелектростанції дають майже 5% електроенергії. Вони розташовані на Дніпрі (Київська, Канівська, Кременчуцька, Дніпродзержинська, Дніпрогес, Каховська), Дністрі (Дністровська), Південному Бузі (Костянтинівська), в Карпатах (Теребле-Ріцька). Будівництво ГЕС на рівнинних ріках виявилось нераціональним внаслідок затоплення значних площ сільськогосподарських земель; у штучних водоймах відбувається нагромадження шкідливих відходів і «цвітіння» води.

Усі електростанції України об'єднано в енергосистему за допомогою ліній електропередач. Це дозволяє забезпечувати безперебійне постачання електроенергії до споживачів, по чергово відключати електростанції для ремонту.

Динаміка виробництва електроенергії за 2006 – 2009 рр. представлена на рис. 4.

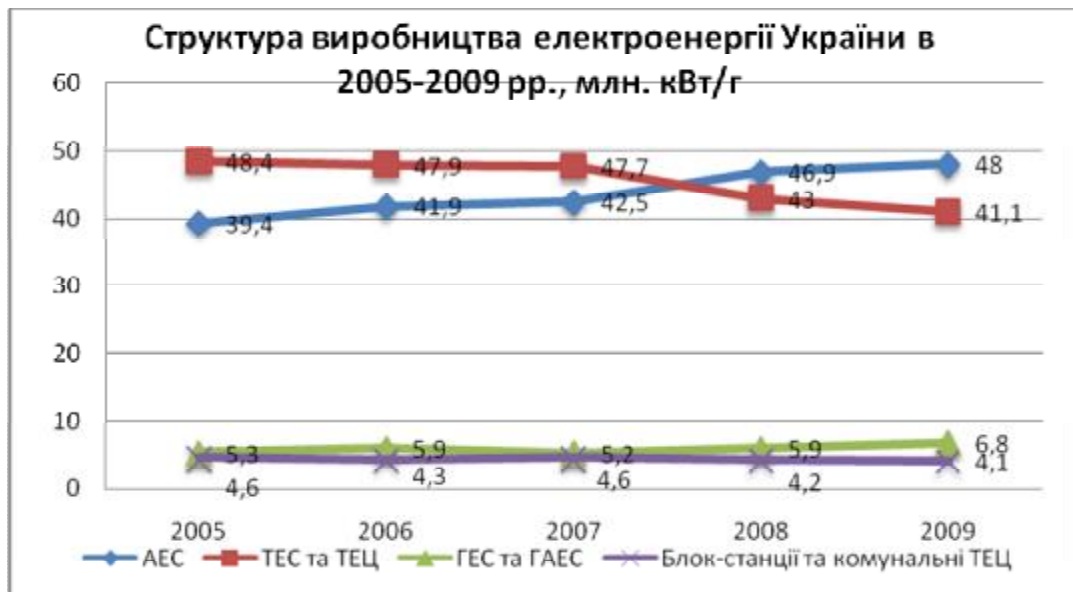

Рис. 4 - Структура виробництва електроенергії підприємств ПЕК України за 2005 – 2009 рр.

Таким чином, за 2005 – 2009 рр. обсяг виробництва енергії АЕС збільшився на 8,6 млн. кВт/г, порівняно з минулим періодом - на 1,1 млн. кВт/г. Виробництво енергії на ТЕС та ТЕЦ за аналізований період зменшилося на 7,3 млн. кВт/г, порівняно з минулим періодом - на 1,9 млн. кВт/г. Виробництво енергії ГЕС та ГАЕС збільшилось за 2005 – 2009 рр. на 1,6 млн. кВт/г, порівняно з 2008 р. - на 0,9 млн. кВт/г. На блок станціях та комунальними ТЕЦ в 2009 р. було вироблено на 0,5 млн. кВт/г, ніж в 2005 р., порівняно з минулим періодом обсяг виробництва зменшились на 0,1 млн. кВт/г.

Проаналізуємо фінансові результати підприємств паливно-енергетичного комплексу України за 2005 – 2009 рр. Дані представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 - Фінансові результати підприємств ПЕК України до оподаткування за 2005 – 2009 рр.

Підприємства з	2005	2006	2007	2008	2009	Зміни 05/09		Зміни 08/09	
						млн. грн.	%	млн. грн.	%
добування паливно-енергетичних корисних копалин	2424	2914,8	1591,3	2898,5	-2942	-5366	-221,37	-5841	-201,50
виробництва та розподілення електроенергії, газу	1273,4	5476,1	2753,1	1240,3	2481,9	1208,5	94,903	1241,6	100,1
Всього	3697,4	8390,9	4344,4	4138,8	-460,1	-4158	-112,44	-4599	-111,1

Таким чином, підприємства паливно-енергетичного комплексу України в 2009 р. отримали валові збитки в розмірі 460,1 млн. грн., що на 4158 млн. грн. менше 2005 р. головним чином через збитковість підприємств по добуванню корисних копалин (паливна промисловість). Видобування газу та розподіл електроенергії за 2009 – 2005 рр. принесли підприємствам 1208,5 млн. грн. валового прибутку.

2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦЛ КВПША ДП «СХІДГЗК» ЗА 2005 – 2009 РОКИ

2.1 Історія розвитку, мета та задачі діяльності підприємства

24 липня 1951 р. постановою Ради Міністрів СРСР на базі рудників ім. Першого Травня й Жовта Ріка тресту «Ленінруда» Міністерства чорної металургії й деяких інших підприємств створюється Комбінат №9, він же п/с 28, а пізніше - Східний гірничо-збагачувальний комбінат.

1951 – 1960 рр. - це період становлення Східного гірничо-збагачувального комбінату, розробки та впровадження новітніх технологій, проведення гірничих робіт, будівництва нових шахт та допоміжних підрозділів, для забезпечення його діяльності.

Для забезпечення належного стану засобів вимірювання, якісного проведення наладки систем контролю та управління, надійної роботи стаціонарних шахтних установок була створена лабораторія контрольно-вимірювальних приладів та автоматики (КВПіА). Лабораторія складалась з шахтних груп автоматизації, груп ремонту та держперевірки.

В 1960 р. лабораторія КВПіА реорганізується в Центральну службу КВПіА, формуються її виробничі підрозділи, виникає необхідність створення технічної бази для забезпечення своєчасного та якісного виготовлення щитів, шаф та інших засобів автоматизації. Був створений сектор виготовлення нестандартного обладнання. Для монтажу засобів контролю та автоматизації був організований монтажний сектор. Одне з провідних місць в підрозділі зайняв сектор наладки.

Створена сучасна ремонтна база дозволяла виконувати ремонт всіх вимірювальних приладів на комбінаті. Паралельно з ремонтом високочастотних приладів колектив служби КВПіА займався розробкою засобів вимірювання та перевірочних установок.

В 1965 р. в складі ЦЛ КВПіА створений сектор нагляду та держперевірки для забезпечення належного технічного стану контрольно-вимірювальної техніки та засобів автоматики, здійснення державного метрологічного нагляду.

Надалі на базі сектору були створені дві лабораторії - метрологічного забезпечення та рудної автоматики.

В 1996 р. в результаті структурної перебудови комбінату до складу ЦЛ КВПіА ввійшла Центральна енерголабораторія та дільниця мереж та підстанцій (ДМіП).

Відповідно діючого положення, Центральна лабораторія КВПіА, будучи виробничою одиницею, що входить в склад комбінату, розпоряджається закріпленими за нею основними та оборотними засобами, трудовими та матеріальними ресурсами.

ЦЛ КВПіА не є юридичною особою та не має права виходу зі складу СхідГЗК. У своїй діяльності ЦЛ КВПіА керується діючим законодавством України, Статутом СхідГЗК, наказами і розпорядженнями.

ЦЛ КВПіА підпорядковується генеральному директору.

Згідно «Положенню про центральну лабораторію контрольно-вимірювальних приладів і автоматики» від 24.06.2002 р. основними цілями ЦЛ КВПіА є виконання наступних завдань:

1. У сфері метрології і ремонту вимірювальної техніки:

ü Забезпечення єдності і необхідної точності вимірів, що проводяться на підприємстві, підвищення рівня і постійне вдосконалення техніки вимірів.

ü Об'єднання під єдиним керівництвом всіх робіт, що проводяться на підприємстві, по метрологічному забезпеченню всіх видів діяльності комбінату і продукції, що випускається ним.

ü Організація і проведення метрологічного контролю, ремонту, перевірки і калібрування всіх засобів вимірювальної техніки (ЗВТ), вживаних

на підприємстві, у тому числі з використанням джерел іонізуючих випромінювань.

ü Забезпечення виконання затверджених графіків перевірки і калібрування засобів вимірювальної техніки, технічного обслуговування і ремонту.

ü Виконання і участь у виконанні науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

2. У сфері електроенергетики:

ü Забезпечення безперебійного постачання споживачів комбінату на майданчику м. Жовті Води електроенергією, а також, на договірній основі, реалізацію електроенергії стороннім споживачам (субабонентам).

ü Випробування захисних засобів, призначених для використання в електроустановках, трансформаторних масел.

ü Наладка, ремонт, експлуатація, удосконалення і впровадження нових пристроїв релейного захисту, автоматики енергосистем, пристроїв телемеханіки і вторинних ланцюгів електропідстанцій і розподільних мереж напругою вище 1000 вольт.

ü Випробування підвищеною напругою і вимір фізичних величин, що характеризують стан електричного устаткування підстанцій і розподільних мереж, електродвигунів і іншого електроустаткування, заземлюючих пристроїв і пристроїв грозозахисту при виконанні пусконаладжувальних і експлуатаційних робіт.

ü Організація і проведення планових профілактичних ремонтів (ППР) і експлуатації силового електроустаткування підстанцій і розподільних мереж, що знаходяться на балансі ЦЛ КВПіА. Виконання централізованого ремонту електроустаткування підстанцій і розподільних мереж підрозділів комбінату.

ü Організація оперативного-диспетчерського управління електричними мережами.

3. Стосовно шахтних установок, компресорних підрозділів, у сфері неруйнівного контролю:

- Проведення ревізій, наладки і випробувань шахтних підймальних установок, головних установок вентиляторів і компресорних.

- Виконання робіт по неруйнівному контролю металоконструкцій, елементів стаціонарного устаткування, трубопроводів і зварних з'єднань.

- Організація і проведення централізованого технічного обслуговування засобів високочастотної сигналізації і зв'язку і ППР систем автоматичного регулювання на шахтних підймальних установках, протипожежної автоматики в підрозділах комбінату і на об'єктах.

4. У сфері капітального будівництва, модернізації і автоматизації виробництва:

- Забезпечення належного рівня автоматизації виробничих процесів, надійності роботи вживаних на підприємстві засобів автоматизації і контрольно-вимірювальних приладів (КВП).

- Організація і проведення комплексу робіт по проектуванню, виготовленню нестандартизованого устаткування, монтажу і наладці мереж електропостачання, електроустаткування і освітлення, систем автоматизації і КВП на об'єктах, що знову будуються, а також при проведенні капітального ремонту і модернізації діючих об'єктів.

- Організація і проведення комплексу робіт по проектуванню, монтажу і наладці засобів і систем охоронної, охоронно-пожежної і пожежної автоматики. Централізоване технічне обслуговування пристроїв автоматичної пожежної сигналізації.

- Організація і проведення комплексу робіт по проектуванню, монтажу і наладці засобів вимірювальної техніки і автоматизованих систем для комерційного і технологічного обліку витрат енергоносіїв.

- Створення безпечних і здорових умов праці на основі законів України «Про охорону праці», «Про пожежну безпеку», «Про охорону природного довкілля», «Про радіаційну безпеку» і ін.

Ї Виконання вищезазначених робіт і послуг для підприємств, організацій і приватних осіб на договірній основі.

Основною сировиною й матеріалами, які використовує підприємство, є: сталь листова, кабельна продукція, трансформатори, реле, електроди, труби, вентиля й т.д. Постачання ЦЛ КВПіА сировиною й матеріалами провадиться централізовано: через складське господарство СхідГЗК. Всі матеріали й комплектуючі, в остаточному підсумку, являють собою готові вироби й надходять на склад готової продукції, після чого встановлюються на підрозділах СхідГЗК.

Основними споживачами продукції ЦЛ КВПіА є структурні підрозділи СхідГЗК, саме тому підприємство не має конкурентів. Крім того підприємство займається виготовленням нестандартизованого обладнання та наданням послуг стороннім організаціям та населенню: виготовленням металевих шаф, повіркою засобів вимірювальної техніки і т. ін. до сторонніх замовників послуг ЦЛ КВПіА належать НАЕК «Енергоатом», ДП «Дирекція», ВЖРЕО, КП «Жовтоводський водоканал», ТОВ «Схід-Руда», ДКП «Енерговодоканал» смт. Смоліно, Управління газового господарства, УкрНДПРІпромтехнології, Хлібозавод, СП «Еко», КП ЖТМ, НТЦ КПРВ, СЕС, Санаторій «Гірський», СМСЧ-9 (ТДРЦ) та ін.

2.2 Організаційна та виробнича структура підприємства

Структура ЦЛ КВПіА визначається з врахуванням наданих робіт і особливостей виробництва і затверджуються генеральним директором комбінату.

У структуру ЦЛ КВПіА входять наступні дільниці і лабораторії (див. дод. 1):

1. Лабораторія метрологічного забезпечення виробництва, що має в своєму складі:

1.1. групу по аналізу і координації робіт по метрологічному забезпеченню;

1.2. групи метрологічного забезпечення по видах вимірів (електричних, механічних, теплотехнічних, фізико-хімічних, радіотехнічних вимірів і вимірів іонізуючих випромінювань).

2. Лабораторія ремонту КВПіА, що має в своєму складі:

2.1. групи ремонту і обслуговування засобів вимірювальної техніки по видах вимірів;

2.2. групу технічного обслуговування пристроїв автоматичної пожежної сигналізації.

3. Лабораторія розробки і виготовлення засобів автоматизації (РВЗА), яка має в своєму складі:

3.1. проектно-конструкторську групу;

3.2. групу виготовлення нестандартизованого устаткування.

4. Дільниця монтажу і наладки (МІНТА), яка складається з:

4.1. бригад по монтажу електроустаткування і КВПіА;

4.2. групи наладки електроустаткування і КВПіА.

5. Лабораторія копальневої автоматики (КА), що складається з:

5.1. групи неруйнівного контролю, ревізії і наладки механічного устаткування підйомних, вентиляційних, компресорних (стаціонарних) установок;

5.2. групи ревізії, наладки і випробувань електричного устаткування стаціонарних установок;

5.3. групи ревізії і наладки систем автоматики, високочастотної сигналізації і зв'язку.

6. Центральна енерголабораторія (ЦЕЛ), що має в своєму складі:

6.1. групу релейного захисту і автоматики;

6.2. групу електроприводу, автоматики і телемеханіки;

6.3. групу високовольтних випробувань;

6.4. групу по обслуговуванню автоматизованих систем контролю обліку енергоресурсів (АСКОЕ).

7. Дільниця мереж і підстанцій (ДМіП), яка має в своєму складі:

7.1. бригади ППР електроустаткування;

7.2. оперативно-диспетчерську службу;

7.3. групу обліку і розподілу електроенергії.

8. Управління ЦЛ КВПіА

ЦЛ КВПіА очолює керівник, який призначається і звільняється з посади наказом генерального директора СхідГЗК.

Керівник ЦЛ КВПіА самостійно приймає рішення з усіх питань, що стосуються діяльності лабораторії, які не перечать чинному законодавству і статуту СхідГЗК.

Керівник ЦЛ КВПіА діє за дорученням гендиректора від імені СхідГЗК з усіх питань, віднесених до компетенції ЦЛ КВПіА, представляє ЦЛ КВПіА в справах з іншими підприємствами, установами, організаціями в установленому порядку.

ЦЛ КВПіА функціонує в декількох напрямках:

- автоматизація;
- контроль вимірювальних приладів;
- доставка електроенергії;
- ревізія і наладка шахтного стаціонарного устаткування.

Кожен напрям має свій технологічний процес.

Технологічний процес автоматизації представлений на рис. дод. 3.

Випробування відремонтованого устаткування здійснює Центральна енерголабораторія.

Ревізія і наладка шахтного устаткування здійснюється на місці розташування устаткування, стаціонарно проводиться ремонт і перевірка устаткування.

В цілому виробничий процес в ЦЛ КВПіА є складним, оскільки в ньому поєднується ряд простих виробничих процесів. На даному підприємстві використовуються наступні види технологічних операцій:

- ✓ ручні операції, які виконуються при безпосередній участі робітника;
- ✓ автоматизовані, які виконуються без безпосередньої участі людини;
- ✓ апаратні, які здійснюються на спеціальних апаратах, в яких на предмет праці впливає яка-небудь енергія.

Тривалість виробничого циклу визначається фактичною тривалістю тих або інших технологічних операцій, складових виробничий цикл.

Процес автоматизації займає від 3 до 6 місяців, процес контролю вимірювальних приладів - 7-14 днів, процес доставки електроенергії - 1-2 місяця, ревізія і наладка шахтного устаткування - 1-1,5 місяця.

Виробництво в ЦЛ КВПіА є дрібносерійним, тобто випуск продукції здійснюється дрібними партіями. Наприклад, при виготовленні металевих шаф з електросхемами усередині, які виробляються під замовлення, корпус для різних замовників може залишатися одним і тим же, але внутрішня частина визначається цілями замовника.

Основною сировиною і матеріалами, які використовує підприємство, є: сталь листовая, кабельна продукція, трансформатори, реле, електроди, труби, вентилі і т. д. Постачання ЦЛ КВПіА сировиною і матеріалами виробляється централізований: через складське господарство СхідГЗК.

Всі матеріали і комплектуючі є готовими виробами і поступають на склад готової продукції, після чого встановлюються на підрозділах СхідГЗК.

2.3 Охорона праці та техніка безпеки

Робота з охорони праці на підприємстві проводиться відповідно до законів України «Про охорону праці», «Про працю» і інших нормативних

актів про охорону праці. На підставі цих документів, на підприємстві розробляється система управління охороною праці, положення про навчання працівників по питаннях про охорону праці.

На базі технологічних документів, що діють на підприємстві, розробляються інструкції по охороні праці по видах робіт і професіях, а також приймаються до керівництва державні нормативні акти, правила безпечного проведення робіт, які є обов'язковими для виконання.

Робота з охорони праці в 2009 р. проводилася відповідно до Системи керування охороною праці ДП СхідГЗК. Щомісяця за результатами роботи адміністративно-суспільної комісії з охорони праці видавалися накази з аналізом стану охорони праці та вжитих заходів. В 2009 р. робітники пройшли навчання «Правилам охорони праці під час роботи на висоті» - 57 чоловік.

Для підвищення рівня захисту працівників при проведенні робіт у підземних умовах, монтажники ЦЛ КВПіА додатково забезпечуються брезентовими костюмами, гумовими чоботами та натільною білизною. У звітному році відбулося 12 випадків невинного травматизму із втратою 246 люд.-днів. Протягом року зареєстровано 234 випадків захворювання працівників із втратою 1702 люд.-днів.

В 2009 р. наглядові органи перевіряли діяльність ЦЛ КВПіА:

Державний гірничотехнічний інспектор м. Жовті Води - стан охорони праці - три перевірки 17 зауважень 3 штрафи;

Перевірка стану пожежної безпеки - 2 приписи та 23 зауваження;

Центральна комісія відділу охорони праці ДП СхідГЗК - перевірка стану охорони праці - 1 приписання 21 зауваження.

Всі зауваження державного гірничотехнічного інспектора усунуті.

Витрати на охорону праці склали в 2009 р. склали 175,5 тис. грн. :

Спецодяг -18,8 тис. грн.;

Спец. харчування -90,9 тис. грн.;

Матеріали -14,5 тис. грн.;

Прання спецодягу та послуги дезінсекції -13,0 тис. грн.;

Послуги ЦПГДЛ -27,0 тис. грн.;

Медогляди -10,4 тис. грн.;

Витрати по страхуванню -0,9 тис. грн.

2.4 Оцінка основних техніко-економічних показників діяльності ЦІ КВПіА ДП «СхідГЗК» за 2005 – 2009 рр.

В зв'язку з нестабільністю економічної ситуації в країні техніко-економічні показники слід розраховувати як в діючих, так і в порівняних цінах з урахуванням індексів інфляції. В 2005 р. він становив 1,103, в 2006 р. - 1,116, в 2007 р. - 1,166, в 2008 р. - 1,223, в 2009 р. - 1,123.

В таблиці 1.5.4.1. представлені основні техніко-економічні показники ЦІ КВПіА за 2005 – 2009 рр.

Таким чином, 2009 р. обсяг наданих послуг збільшився на 8039,8 тис. грн. порівняно з 2005 рр., або на 175,35% та на 537,1 тис. грн., або на 4,44% порівняно з 2008 рр. В 2009 р. підприємством було надано послуг товарного характеру на 9420,6 тис. грн., що складало 74,62% від загального обсягу наданих послуг, і 3204,1 тис. грн. (25,38%) - послуги основного характеру. В 2009 р. порівняно з попереднім відбулося збільшення обсягу наданих послуг товарного характеру на 370 тис. грн., або на 13,06% та послуг основного характеру - на 167,13 тис. грн., або на 1,81%; та порівняно з 2005 р. - відповідно на 1454,5 тис. грн., або на 83,13% та на 6585,3 тис. грн., або на 232,3%. Причиною є той факт, що Державне підприємство «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» та державне підприємство «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом», 6 червня 2008 р. уклали довгостроковий контракт на постачання уранового концентрату. За умовами Угоди ДП «СхідГЗК» протягом 2008-2018 рр. постачатиме увесь обсяг виробленого концентрату урану ДП НАЕК «Енергоатом» для подальшого використання при виготовленні ядерного палива для українських АЕС. Угода

підписана в рамках реалізації схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 145-р 15-березня 2006 р. Енергетичної стратегії України на період до 2030 р., якою передбачено збільшення власного виробництва уранового концентрату для повного забезпечення потреб вітчизняних АЕС у сировині для виробництва ядерного палива.

Аналізуючи структуру випуску продукції ЦЛ КВПіА в 2005 – 2009 рр., можна зробити висновок, що на протязі даного періоду відбулося значне зменшення питомої ваги послуг товарного характеру, за рахунок яких і створюється прибуток підприємства. Але, зважаючи на те, що першочерговою метою діяльності ЦЛ КВПіА є задоволення потреб інших підрозділів СхідГЗК, структуру продукції підприємства можна назвати ефективною.

Собівартість товарної та реалізованої продукції в 2009 р. збільшилась на 7479,6 тис. грн., або на 165,91% порівняно з 2005 р. та на 397,6 тис. грн., або на 3,43% - порівняно з 2008 р. При цьому темпи приросту собівартості продукції не випереджали темпи збільшення обсягів її виготовлення та реалізації, тобто збільшення загальної собівартості продукції ЦЛ КВПіА пояснюється зростанням обсягів виробництва і реалізації продукції та послуг підприємства.

Аналізуючи трудові ресурси підприємства, виявили, що в цілому по підприємству за 2005 – 2009 рр. відбулося зменшення чисельності персоналу на 1 особу., або на 0,56%. Чисельність робітників за 2005 – 2009 рр. зменшилась на 5 чол., або на 4,5%, керівників збільшилась на 3 особи, професіоналів - на 2 чол., спеціалістів - зменшилась на 1 особу, службовців - не змінилась за аналізований період. За 2008 – 2009 рр. відбулося зменшення чисельності персоналу на 8 чол., або на 4,35%. Чисельність робітників за 2008 – 2009 рр. збільшилась на 2 особи, керівників - на 1 особу, професіоналів - зменшилась на 1 особу, спеціалістів та службовців - не змінилась за аналізований період. СхідГЗК в 2009 р. розробив «План заходів по підвищенню ефективності виробництва та зниженню собівартості

концентрату природного урану ДП СхідГЗК», складовою якого є зниження чисельності персоналу. В першому кварталі 2009 р. затверджена та введена з другого півріччя нова структура управління підприємством, проведена оптимізація чисельності персоналу, в тому числі і на ЦЛ КВПіА.

Фонд оплати праці працівників ЦЛ КВПіА за 2005 – 2009 рр. збільшився на 3503,7 тис. грн., або на 206,92%. Фонд оплати праці робітників підприємства в 2009 р. збільшився на 1726 тис. грн. порівняно з 2005 р., або на 189%, але зменшився на 33,3 тис. грн., або на 1,2% - порівняно з 2008 р. Фонд оплати праці керівників підприємства збільшився на 691,6 тис. грн., або на 254% порівняно з 2005 р. та на 57,9 тис. грн., або на 6,4% - порівняно з 2008 р. Фонд оплати праці професіоналів збільшився на 895,6 тис. грн., або на 217% порівняно з 2005 р., але зменшився на 0,5 тис. грн., або на 0,03% - порівняно з 2008 р. Фонд оплати спеціалістів підприємства збільшився на 151,2 тис. грн., або на 185,% порівняно з 2005 р., але зменшився на 9,7 тис. грн., або на 4% - порівняно з 2008 р. Фонд оплати праці службовців збільшився на 39,3 тис. грн., або на 284,8% порівняно з 2005 р. та на 2,6 тис. грн., або на 5,1% - порівняно з 2008 р.

Середньорічна вартість основних виробничих фондів I групи за аналізований період збільшилась на 374,6 тис. грн., або на 19,4%, та порівняно з 2008 р. даний показник збільшився на 170,1 тис. грн., або на 7,98%. Спостерігається тенденція до збільшення основних виробничих фондів ЦЛ КВПіА II та III груп порівняно з 2005 р. відповідно на 56,85 тис. грн. та на 555 тис. грн., або на 50,1% та 26% та на 28,45 тис. грн. та на 209,3 тис. грн., або на 20% та на 8,4% - порівняно з 2008 р. Основні виробничі фонди IV групи з'явилися на балансі підприємства в 2006 р. Так, в 2009 р. середньорічна вартість даної групи основних фондів підприємства становила 115,03 тис. грн., що на 18,07 тис. грн., або на 13,57% менше порівняно з 2008 р. Найбільшу частину основних виробничих фондів ЦЛ КВПіА займали основні фонди I та III груп. За аналізований період їх частка складала

приблизно від 43,6% до 51,3%. А найменшу - фонди II та IV групи. За аналізований період їх частка складала приблизно від 0,98% до 3,23%.

Середньорічний залишок оборотних засобів в 2009 р. становив 2051,05 тис. грн., що на 280,2 тис. грн., або 15,82% більше порівняно з 2005 р. та на 162,25 тис. грн., або на 8,59% - порівняно з 2008 р.

За аналізований період валовий прибуток ЦЛі КВПіА збільшився на 560,2 тис. грн., або на 730,38% та на 139,5 тис. грн., або на 28,05% порівняно з 2008 р. Така ситуація виникла внаслідок збільшення цін на продукцію та послуги підприємства за аналізований період. Чистий прибуток підприємства в 2009 р. порівняно з 2005 р. збільшився на 324 тис. грн., або на 964,29% та на 145,8 тис. грн., або на 68,84% порівняно з 2008 р.

На підприємстві спостерігається тенденція зменшення показників рентабельності. Рентабельність продукції збільшилась на 2,23% порівняно з 2005 р., та на 1,15% - порівняно з 2008 р. Рентабельність продажів збільшилась на 3,37% порівняно з 2005 р. та на 0,93% - порівняно з 2008 р. Рентабельність виробництва збільшилась на 7,58% порівняно з 2005 р. та на 1,53% - порівняно з 2008 р. Збільшення рентабельності пояснюється збільшенням валового прибутку на ЦЛі КВПіА.

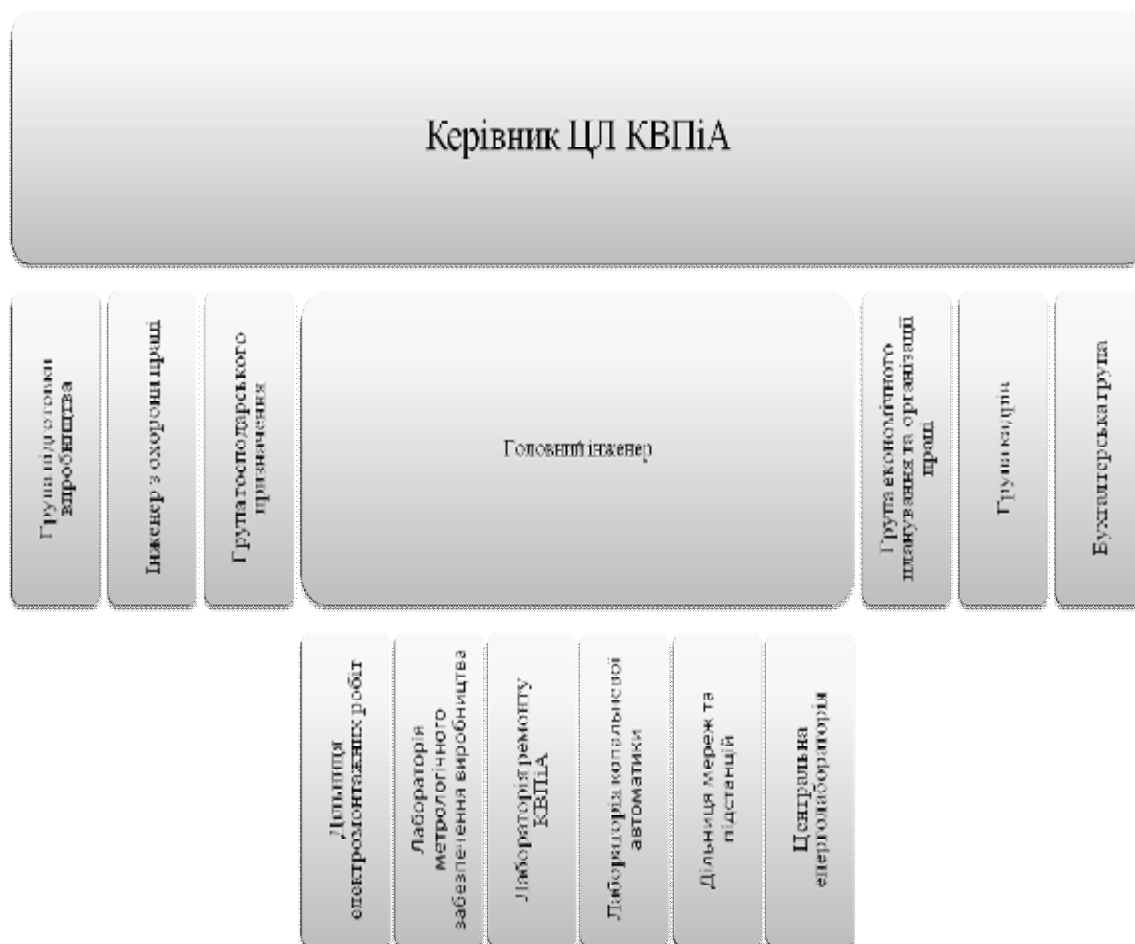
Показник	Одиниця виміру	Період					Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
		2005	2006	2007	2008	2009	2009/2005	2009/2008	2009/2005	2009/2008
Обсяг товарної продукції										
в діючих цінах	тис.грн.	4584,9	5687,8	9615,1	12087,6	12624,7	8039,8	537,1	175,35	4,44
в порівняних цінах	тис.грн.	8194,05	9108,55	13205,66	13574,37	12624,7	4430,65	-949,67	54,07	-7,00
Обсяг реалізованої продукції										
в діючих цінах	тис.грн.	4584,9	5687,8	9615,1	12087,6	12624,7	8039,8	537,1	175,35	4,44

цінах		9	8	,1	6	4,7				
в порівняних цінах	тис.грн.	8194, 05	9108, 55	1320 5,66	13574, 37	1262 4,7	4430,65	-949,67	54,07	-7,00
Собівартість товарної продукції										
в діючих цінах	тис.грн.	4508, 2	5496, 9	9440 ,4	11590, 2	1198 7,8	7479,6	397,6	165,91	3,43
в порівняних цінах	тис.грн.	8056, 98	8802, 84	1296 5,72	13015, 79	2142 4,39	13367,4 1	8408,6	165,91	64,60
Собівартість реалізованої продукції										
в діючих цінах	тис.грн.	4508, 2	5496, 9	9440 ,4	11590, 2	1198 7,8	7479,6	397,6	165,91	3,43
в порівняних цінах	тис.грн.	8056, 98	8802, 84	1296 5,72	13015, 79	2142 4,39	13367,4 1	8408,6	165,91	64,60
Валовий прибуток										
в діючих цінах	тис.грн.	76,7	190,9	174, 7	497,4	636, 9	560,2	139,5	730,38	28,05
в порівняних цінах	тис.грн.	137,0 8	305,7 1	239, 94	558,58	636, 9	499,82	78,32	364,62	14,02
Чистий прибуток										
в діючих цінах	тис.грн.	33,6	126,1	129, 7	211,8	357, 6	324	145,8	964,29	68,84
в порівняних цінах	тис.грн.	60,05	201,9 4	178, 13	237,85	357, 6	297,55	119,75	495,50	50,35
Середньорічн а вартість ОВФ	тис.грн.	4174, 85	3878, 75	4174 ,8	4886,5	5129 ,5	954,65	243	22,87	4,97
Середньорічн ий залишок оборотних засобів	тис.грн.	1770, 85	2448, 65	2120 ,55	1888,8	2051 ,05	280,2	162,25	15,82	8,59
в порівняних цінах		3164, 83	3921, 31	2912 ,42	2121,1 2	2051 ,05	- 1113,78	-70,07	-35,19	-3,30
Середньооблі кова чисельність	осіб	177	175	180	184	176	-1	-8	-0,56	-4,35

штатних працівників											
робітників	осіб	111	110	115	114	106	-5	-8	-4,50	-7,02	
Фонд оплати праці											
в діючих цінах	тис.грн.	1693,3	2315,7	4009,6	5180	5197	3503,7	17	206,92	0,33	
в порівняних цінах	тис.грн.	3026,24	3708,40	5506,90	5817,14	5197	2170,76	-620,14	71,73	-10,66	
Середньомісячна зарплата	грн.	797,22	1102,71	1856,30	2346,01	2460,70	1663,48	114,69	208,66	4,89	
Фондовіддача	грн./грн.	1,098	1,466	2,303	2,474	2,461	1,363	-0,013	124,13	-0,53	
Фондомісткість	грн./грн.	0,911	0,682	0,434	0,404	0,406	-0,505	0,002	-55,43	0,50	
Коефіцієнт оборненості оборотних коштів	оборот	2,59	2,32	4,53	6,40	6,16	3,57	-0,24	137,84	-3,75	
Період обороту	дн.	139,04	154,98	79,40	56,25	58,49	-80,55	2,24	-57,93	3,98	
Рентабельність продукції	%	0,75	2,29	1,37	1,83	2,98	2,23	1,15	-	-	
Рентабельність продажів	%	1,67	3,36	1,82	4,11	5,04	3,37	0,93	-	-	
Рентабельність виробництва	%	1,29	3,02	2,78	7,34	8,87	7,58	1,53	-	-	

ДОДАТОК 1

СТРУКТУРА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ КОНТРОЛЬНО – ВИМІРЮВАЛЬНИХ ПРИЛАДІВ І АВТОМАТИКИ

ДОДАТОК 2

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОГО ПРИБУТКУ

ДОДАТОК 3

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОЦЕС ЦЛ КВШа

